

κουμπούρας

Κυριακή, 30 Νοεμβρίου 2014

113

Σημασία:

Οκνηρός, Τεμπέλης, Αμελής, ανεπίδεκτος μαθήσεως μαθητής,

Ετυμολογία:

Στα Λατινικά **Cubitura**¹ λέγεται η κατάκλιση, το ξάπλωμα. Πλαύτος ap. Non. p. 198, 25.

Το ρήμα από το οποίο παράγεται η λέξη είναι το **cubo** που σημαίνει : είμαι εξαπλωμένος, κείμαι, κοιμάμαι, συνευρίσκομαι μετά γυναικός, ασθενώ, τρώγω (κατά συνεκδοχή, επειδή έτρωγαν ξαπλωμένοι), είμαι ήρεμος, κύπτω. Έτσι όταν σηκώνομαι να φύγω λέγεται **ξεκουμπίζομαι** εξ ου και η προστακτική «**ξεκουμπίσου**»

Ο μαθητής που είναι της **ξάπλας**, της **κουμπιτούρας** είναι ο **κουμπούρας**. Παραφθορά από συσχέτιση με το γνωστό εμπροσθογεμές πιστόλι. Η συσχέτιση της κουταμάρας, αμελείας με το πιστόλι είναι παράλογη. Αντίθετα η συσχέτιση με την **τεμπελιά (cubitura)** είναι απόλυτα λογική.

Επειδή όμως συσχετίστηκε ο **τεμπέλης** με την **κουμπούρα** και το ξεκίνημα της κουμπούρας γίνονταν με το **φόρτωμα του κόκορα** (πυροκροτητή) λέγαμε την φράση "**φόρτωσε τον κόκορα**" δηλαδή **ετοιμάστηκε για ξάπλα, για τεμπελιά, άρχισε να αδιαφορεί**. Αργότερα οι **κουμπούρες** (πιστόλια) εξέλειπαν αλλά οι κακοί και αμελείς μαθητές πολλαπλασιάστηκαν, η φράση έγινε "**τα φόρτωσε στον κόκορα**" (πετεινό). Με το "τα" εννοούνται τα γράμματα. Ένα γράμμα αποστέλλεται με ταχυδρομικό περιστέρι όχι με κόκορα (πετεινό, αλέκτορα).

Άλλη εκδοχή

Το ΦΟΡΤΩΝΩ σημαίνει όμως και **επιρρίπτω ευθύνες** (charges) άρα το "**τα φόρτωσε στον κόκορα**" θα μπορούσε να σημαίνει ότι απέδωσε τα συμβάντα (την αμέλεια του, καθυστέρηση, κακή απόδοση) κλπ στον κόκορα που δεν λάλησε όπως συνήθως.

Έτσι ο κουμπούρας μαθητής εξακολούθησε να κοιμάται, να είναι ακουμπισμένος, ξαπλωμένος.

Η φράση όμως είναι μια άτοπη δικαιολογία και όχι δείγμα τεμπελιάς ή ανικανότητας.

Η κουμπούρα

Γιατί τώρα το πιστόλι ονομάστηκε κουμπούρα;

Ίσως γιατί το έβαζαν μέσα στο σελάχι, και η λαβή, πολλάκις πολυτελώς διακοσμημένη, φαίνονταν πάνω στα **κουμπούρια**, τα κουμπιά δηλαδή του περισηθίου του πουκαμίσου.

Κουμπούρια λέγονταν τα μέρη του πουκαμίσου που έφεραν κουμπιά.

Πάντως η λέξη **κουμπούρια** (τα) προέρχεται από το ελληνικό **κομβίον** υποκοριστικό του **κόμβος** που ήταν ο τρόπος κλεισίματος των ρούχων στο μεσαίωνα. Δεν πρέπει να συγχέεται με την **κουμπουριά** (η) που σημαίνει τον πυροβολισμό με την κομπούρα. Η κουμπουριά σχηματίζεται κατά το τουφεκιά, πιστολιά, σπαθιά, φτυαριά κλπ.

Πβλ. ποίηση 2

Το πιθανότερο όμως από τη τουρκική λέξη **kubur** που σημαίνει

i. Τρύπα τουαλέτας, πλήλιος σωλήνας.

Το πιθανότερο όμως από τη τουρκική λέξη **kubur** που σημαίνει

- i. Τρύπα τουαλέτας, πλήλιος σωλήνας .
- ii. Φαρέτρα, θήκη σε σχήμα φαρέτρας .
- iii. Θήκη πιστολιού.

Η ετυμολογία του είναι σκοτεινή ίσως από το ελληνιστικό κιβωρίον < κιβωτιον = φέρετρον > κιβούρι.

Το Nisanyan sozluik το ετυμολογεί από το αραβικό kubur που του αποδίδει την σημασία τάφος = mezar, Κοιμητήριο= kabr, λάκκος = cukur

Η πιθανότητα συγγένειας με το **accubitorium** είναι ορατή.

Εγκυκλοπαιδικά:

Ο **κουμπούρας** είναι χαρακτηρισμός των νεοελληνικών χρόνων.

Συνώνυμα: **κούτσορο, κόπανος, τενεκές, σκράπας, στουρνάρι, άσχετος, τούβλο, ντουβάρι.**

ΤΑ ΣΥΝΗΘΗ ΣΥΝΩΝΥΜΑ αφορούν δύσχηστα υλικά ακατέργαστα χωρίς καμιά ευφυή χρήση.

Συμπληρώνονται και με μειωτικά επίθετα. Ξύλο απελέκτο, ντενεκές ξεγάνωτος, ντιπ στουρνάρι, τελείως άσχετος.

Η **κουμπούρα** ήταν εμπροσθογεμής πιστόλα των επαναστατικών χρόνων 1821.

Ο **κόκορας** ήταν το εξάρτημα που συγκρατούσε μια τσακμακόπετρα (όπως το ράμφος του κόκορα), που με το πάτημα της σκανδάλης κτυπούσε σε μια μεταλλική επιφάνεια προκαλώντας σπινθήρα που έβαζε φωτιά στο μπαρούτι και η κουμπούρα εκपुरσοκροτούσε. Ο κόκορας έπρεπε να τραβηχτεί προς τα πίσω πριν πυροδοτήσει. Η δουλειά αυτή λέγονταν **φόρτωμα του κόκορα** (όπλισις, σπλιζω).

Ακόμα και σήμερα οι αφέτες των αγώνων δρόμου δηλώνουν την έναρξη με μια κουμπουριά, πιστολιά. Αντικαταστάθηκε από το περίστροφο, το ρεβόλβερ ή λιβορβόριν (Κυπρ.ιδιωμα).*

Ο κόκορας (βλ.λ. στο βιβλίο του ΑΕΝΑΟΝ με τίτλο "ΒΡΕ ΖΩΟΝ!") λειτουργούσε ως επιβήτωρ της κότας για αυγά, ως ξυπνητήρι, ως σύμβολο, ως αντικείμενο θυσίας, ως αγωνιστής στην αλεκτορομαχίες αλλά ποτέ ως μεταφορικό μέσον. Δεν μπορούμε να φορτώσουμε τίποτε στον κόκορα!

Από το λατινικό **cubo** προήλθε το σύνθετο **accubo** και το ακούβιτον έχει την δικιά του ιστορία στο

Βυζάντιο αλλά και το νεοελληνικό **ακουμπώ** > ακουμπιστήρι, ακουμπώ και ακουμπήσω. **Ακούμπα** λέγεται στη αργκό το ενεχυροδανειστήριο. Έτσι ακουμπώ σημαίνει πληρώνω, καταβάλλω. πχ "του ακούμπησα και 2 νοίκια μπροστά".

*) Το ρεβόλβερ εφευρέθηκε από τον Samuel Colt στα 1835

Εικόνες:

1

Κουμπούρες

2

Ο κόκορας της κουμπούρας

3

Κόκορες

Η ονομασία του εξαρτήματος από την ομοιότητα προς το πτηνό

4

Κουμπουροφόροι πρόγονοι

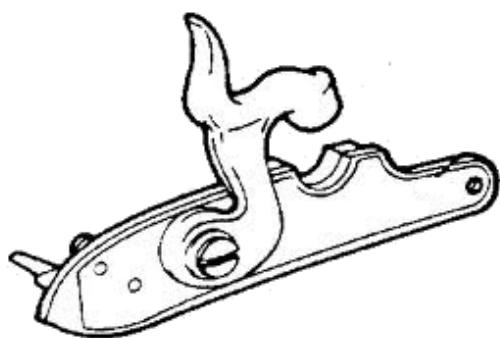
5

Κουμπούρια, περίστροφα και πιστόλια

6

Ο μηχανισμός του κόκορα

Φράσεις:

Είναι ένας κουμπούρας!
Στα μαθηματικά είναι κουμπούρας
Ιδιαζόντως ανεπίδεκτος ή αμελής

Ποίηση

1

Άρτι μεν έπαυσα φοιτών εις τα διδασκαλεία
Και πούλησα τα λεξικά και τ' άλλα μου βιβλία
Και φόρτωσα τα γράμματα στον πετεινόν επάνω
Σκεπτόμενος νυχθημερόν τι δαίμονα να κάνω.
Γ. Σουρης - Η βιογραφία μου

2

- Εβίβα, παιδιά! και συνέκρουσαν θορυβωδώς τα ποτήρια. Και ο άλλος, ο γυμνόστερνος και γυμνόπους, δεν έπαυε να κοιτάζει επιμόνως τον άγνωστον. Και ο πρώτος εξηκολούθησε να τραγουδή:
Βασίλω μ', τα κουμπούρια σου
με τι τα 'χεις γεμάτα;

βαριά, π' ανάθεμά τα!

ΠΗΓΗ: Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη - Ο Αμερικάνος - Διήγημα.

Και αν θυμάμαι καλά, υπήρχε και παραπομπή του ίδιου του σεμνού Παπαδιαμάντη "λέγων δε κουμπούρια εννοεί ..." (sic) τα αποσιωπητικά τα έβαλε για να μην πει στήθια, βυζιά ή στηθόδεσμος που του φαίνονταν άσεμνο.

3

Μαλάμω με τη φούρια σου
Βάρα τα κουμπούρια σου
Μπαμ και μπουμ οι κουμπουριές

Η στιχοπλόκος (Ευτυχία Παπαγιαννοπούλου) εδώ τελεί σε πλήρη άγνοια της σημασίας της λέξης κουμπούρια = προσθήθιον, μπούστο.

4

Πιάνει ευθύς την στράταν και πα στον καβενέν
Βρίσκει την Αντρονίκη φουμάρει ναρκιλέν

-Κρίμα σε Αντρονίκη, την τέγνην πόπιασες
Ούλην την γεννεάν μας εσού αντρόπιασες

Αφης με ρε Βαγγέλη να παίξω τα χαρκιά
Με τουτν' το παλληκάριν αφούς με αγαπά

Τραβά το **λιβορβόριν***, την **λιβορβόρισην**
Που το δεξί βυζίν της η σφαίρα πέρασεν

Σύρνει και το μασαίρι που μεσ' την θήκην του
Κι έσφαξεν την αμέσως την Αντρονίκην του .
Η ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ - ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΚΥΠΡΟΥ

*) Παραφθορά του αγγλικού ρεβόλβερ (revolver) περίστροφο.
Το ρήμα λιβορβορίζω παράγεται ανάλογα προς τα ντουφεκίζω, πιστολίζω, σπαθίζω και σημαίνει «πυροβολώ κάποιον με το περίστροφο»

Σημειώσεις

1. Το **Cubitura** από το **cubo** ή **cumbo** αναλόγως προς τα **factura, cultura**. Με την προθεση ad- και ψ έχουμε τα συνθετα:
  1. **accubo** το δικόμας ακουμπώ
  2. **accubitum** απ όπου και βυζαντινή αιθουσα των 19 ακούβιτων ,
  3. **Accubitor** ο παρακαθήμενος στο δείπνο, ο συνδαιτημών
  4. **Accubitorium** βλ. Accubitoria ad catacumbas. Κοιμητήρια σε κατακόμβες (catacumba)
2. Το **φορτώνω** ή **φορτίζω** Αγγλικά **load** Γαλλικά **charger** ιταλικά **caricare** έχουν σε όλες τις

περιπτώσεις τη σημασία του σπλίζω το πιστόλι και γενικά το πυροβόλο όπλο. Γιατί φόρτωναν το, τότε εμπροσθογεμές όπλο, με μπαρούτι. Το σήκωμα του κόκορα ήταν η τελευταία και αποφασιστική φάση της προετοιμασίας για τον πυροβολισμό. Και σήμερα το φορτίζω έχει την έννοια προετοιμάζω κάτι για να λειτουργήσει (π.χ.φορτιζω το κινητό).

Copyright© 2014 by Aris Stougiannidis AENAON - ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ